

МЕТАФОРИЧНА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТУ «ЛАБІРИНТ» У ТВОРЧОСТІ Б. АНТОНЕНКА-ДАВИДОВИЧА

Білобровська Катерина,

аспірантка

ORCID ID 0000-0001-6006-9681

Криворізький державний педагогічний університет,

просп. Гагаріна, 54, Кривий Ріг, Дніпропетровська область, 50086, Україна

protopopovacaterina@gmail.com

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню особливостей художнього змісту концепту «лабіринт» у творчій спадщині Б. Антоненка-Давидовича. Структура лабіринту означена не лише прямим значенням як споруди, з якої важко або неможливо знайти вихід, а й заплутаністю стосунків, ситуацій, думок, вчинків тощо.*

Твори Б. Антоненка-Давидовича не мають слова «лабіринт» у своїх назвах, проте життєві колізії персонажів цих творів апелюють саме до цього концепту, що є символом буття, ідеї вічного повернення, кругообігу життя, невпинного пошуку, постійного вибору тощо. Письменник зображує буття персонажів як лабіринт з великою кількістю рішень та вибором вчинків як істинних, так і хибних з метою досягнення духовного балансу. Нерідко його персонажі опиняються у своєрідному лабіринті подій, почуттів, емоцій та, найголовніше, власних інтерпретацій цих подій. Митець звертається до метафоричної репрезентації концепту «лабіринт» з метою зацентрувати увагу на складності та заплутаності життя у хаосі епохи. У творах автора концепт «лабіринт» втілює ідею шукань, руху навмання, відхилення від раціонального шляху.

У творчості Б. Антоненка-Давидовича функціонування концепту «лабіринт» як поневір'яння, спричинені революцією та як заплутаність життєвого шляху й долі виділяємо в романі «За ширмою», повістях «Смерть», «Тук-тук», оповіданнях «Завищені оцінки», «Щастя». Особливістю лабіринту є те, що його побудова передбачає знаходження виходу або позначена безвихіддю. Одним із наслідків виходу із життєвого лабіринту може бути смерть – своя (власна) («Тук-тук»), близької людини («За ширмою»), чужа («Смерть»). В оповіданні «Щастя» вихід з лабіринту позначений як осмислення життя, прийняття минулого, тобто своєрідне переродження. Оповідання «Завищені оцінки» містить вказівку на безвихідь головного персонажу з лабіринту.

***Ключові слова:** концепт, лабіринт, життя-лабіринт, заплутаність шляху, депресія, криза, «межова» ситуація.*

THE METAPHORICAL REPRESENTATION OF THE CONCEPT OF «LABYRINTH» IN B. ANTONENKO-DAVYDOVYCH'S CREATION

Bilobrovska Kateryna,

PhD student

ORCID ID 0000-0001-6006-9681

Kryvyi Rih State Pedagogical University

Gagarin Av., 54, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, 50086, Ukraine

protopopovacaterina@gmail.com

© Bilobrovska K., 2022

Abstract. *The article is devoted to the research of the peculiarities of the artistic content of the concept of «labyrinth» in B. Antonenko-Davydovych's creative heritage. The structure of the labyrinth is defined not only by its direct meaning as a building from which it is difficult or impossible to find a way out, but also by the entanglement of relationships, situations, thoughts, actions etc.*

B. Antonenko-Davydovych's works do not have the word «labyrinth» in their titles, but the life collisions of the characters in these works appeal to this very concept, which is a symbol of being, the idea of eternal return, the circle of life, relentless search, constant choice etc. The writer represents the existence of the characters as a labyrinth with a large number of decisions and a choice of actions, both true and false, in order to achieve spiritual balance. His characters often find themselves in a kind of labyrinth of events, feelings, emotions and, most importantly, their own interpretations of these events. The artist appeals to the metaphorical representation of the concept of «labyrinth» in order to focus attention on the complexity and entanglement of life in the chaos of the era. In the author's works, the concept of «labyrinth» embodies the idea of searches, random movement, deviation from a rational path.

In B. Antonenko-Davydovych's creation the functioning of the concept of «labyrinth» as wanderings caused by the revolution and as the entanglement of life's path and fate is highlighted in the novel «Za shyrmoiu» («Behind the curtain»), the stories «Smert» («Death»), «Tuk-tuk», «Zavyshcheni otsinky», «Shchastia». The peculiarity of the labyrinth is that its construction involves finding an exit or is marked by the impasse. One of the consequences of getting out of the life labyrinth can be death – one's own («Tuk-tuk»), a loved one's («Za shyrmoiu» («Behind the curtain»)), someone else's («Smert» («Death»)). In the story «Shchastia» the exit from the labyrinth is marked as the understanding of the life, the acceptance of the past, that is a kind of rebirth. The story «Zavyshcheni otsinky» contains an indication of the impasse of the main character from the labyrinth.

Key words: *concept, labyrinth, life-labyrinth, path entanglement, depression, crisis, «borderline» situation.*

Вступ

У загальному значенні лабіринт розуміють як заплутане розташування приміщень, доріг, кімнат, коридорів та ін. На сучасному етапі розвитку наукової думки лабіринт означає не лише споруду, з якої важко або неможливо знайти вихід, а й заплутані стосунки, ситуації, думки, вчинки, явища та ін. Тобто значення від суто матеріального розширюється й переноситься на духовне, культурне тощо.

Початок творчості Б. Антоненка-Давидовича припадає на 20-30 рр. ХХ ст., що характеризуються «підвищеною чутливістю» людини до навколишньої дійсності, заплутаністю, ускладненням життя у світі й Україні, що позначено постреволуційним синдромом. Цей період є «добою активного перетворення дійсності» (Дмитренко, 1997: 10). Б. Антоненко-Давидович був одним із шукачів життєвого балансу й намагався пізнати й художньо переосмислити проблеми тогочасної дійсності. Увага митця до суспільно-політичних змін, а, насамперед, до особистості людини в цих змінах є однією з провідних засад у творах автора. У концептосфері творчості Б. Антоненка-Давидовича лабіринт ми ідентифікуємо як концепт, що втілює ідею блукання, руху навмання, відхилення від раціонального шляху. Такі блукання характеризуються чужим, невідомим, тіньовим тощо. Рухаючись лабіринтом, людина натрапляє на пастку, хоча по суті сам лабіринт також є пасткою. Тому важливою складовою будь-якого лабіринту є вихід з нього. Уже на початку літературної діяльності Б. Антоненко-Давидович репрезентує життя як лабіринт, зокрема у повістях «Тук-тук» (1925 р.), «Смерть» (1927 р.) та ін., що пізніше виражається у творах другого періоду творчості – романі «За ширмою» (1963 р.), оповіданнях «Завищені оцінки» (1969 р.), «Щастя» (1970 р.) та ін.

Для цих творів письменника характерним є зображення певної смислової плутанини, «межової» ситуації та ін. Нерідко його персонажі опиняються у своєрідному лабіринті подій, почуттів, емоції та найголовніше власних інтерпретацій цих подій. Життєвий лабіринт є макролабіринтом, а внутрішній лабіринт особистості – мікролабіринтом. **Актуальність дослідження** обумовлена апеляцією до концепту «лабіринт», що метафорично репрезентує сприйняття світу як лабіринту, розкриває внутрішню розгубленість персонажа, віднайдення виходу з якої демонструє його градацію або духовний занепад. Твори Б. Антоненка-Давидовича не містять слова «лабіринт» у своїх назвах, проте життєві колізії персонажів цих творів апелюють саме до цього концепту, що є символом буття, ідеї вічного повернення, кругообігу життя, невпинного пошуку, постійного вибору тощо. Письменник репрезентує буття персонажів як лабіринт з великою кількістю рішень та вибором вчинків як істинних, так і хибних з метою досягнення духовної рівноваги.

Сюжетні, композиційні, а також внутрішні лабіринти знаходять своє втілення в авторських прийомах, які спрямовані зацентрувати увагу реципієнта на невідповідність нормам, порушення стандартів, «аномалії» світогляду тощо. Саме тому разом із персонажами творів реципієнт так само долає лабіринт омани, вигадки, несподіваних ситуацій та ін. Лабіринт є системою заплутаних подій, метафорою блукання та пошуком виходу. Глумачення лабіринту ґрунтується на ідеях своєрідної роздвоєності, заплутаності у власних думках, втраті життєвої мети, поліаспектності у культурі й бутті, викликах долі, своєрідній грі, самотності та ін.

Мета нашої наукової розвідки полягає у дослідженні особливостей художнього змісту концепту «лабіринт» у творчій спадщині Б. Антоненка-Давидовича.

Матеріали та методи дослідження

Матеріалом для дослідження стали тексти художніх творів Б. Антоненка-Давидовича – роман «За ширмою», повісті «Смерть», «Тук-тук», оповідання «Завищені оцінки», «Щастя». Досягнення поставленої мети наукової розвідки передбачає поєднання загальнонаукових методів (аналіз, синтез, опис, узагальнення, порівняння, зіставлення, аналогія) з метою представити теоретико-методологічне підґрунтя дослідження, простежити вплив суспільно-політичної дійсності на формування світогляду, особливостей стилю й художніх канонів письменника; метод концептуального аналізу дозволив осмислити особливості художнього змісту концепту «лабіринт» у концептосфері творчості Б. Антоненка-Давидовича, окреслити його смислові маркери й обґрунтувати їх репрезентацію; елементи герменевтичного методу сприяли інтерпретації концепції персонажів, їх характеристики.

Обговорення

Різні аспекти дослідження творчої спадщини Б. Антоненка-Давидовича висвітлено у працях Л. Бойка, Г. Костюка, А. Дмитренко, В. Дмитренко, С. Жигун, О. Крижановської, М. Нестелеєва, Л. Пташник (Дудкіної), Є. Сверстюка, О. Хамедової, О. Хмель, Г. Хоменко, Д. Чуба (Нитченка) та ін. Наукові праці згаданих учених розкривають проблематику, специфіку образів й мотивів, жанрово-стильові особливості творів письменника тощо. Однак убачаємо відсутність досліджень, сфокусованих на виокремленні й репрезентації концептів творчості митця, зокрема концепту «лабіринт».

До питання функціонування лабіринту та його елементів з точки зору літературознавства звертались О. Барма «Концепція ризоморфного лабіринту в культурі постмодерну», І. Набитович «Концепт лабіринту як сакрального локусу (на прикладі новелістики Х. Л. Борхеса, романів У. Еко “Ім’я рози” та К. Мосс “Лабіринт”», М. Нестелеєв «Лабіринти американського постмодернізму», Р. Савчук («Лабіринт як знаковий фіксатор наративної стратегії “експресія” у французькому художньому текстотворенні ХХ ст. (на матеріалі роману А. Роб-Грійє “Dans le

Labyrinthe”)), М. Челецька («Код лабіринту як предмет дослідження семіотичної антропології») та ін.

Концепцію проблеми людини в лабіринті розробляли У. Еко, Х. Борхес та ін. У. Еко у романі «Ім'я троянди» з метою створення динамічного сюжету використовує модель здогадки – лабіринт. Це пояснення письменник наводить у «Замітках на полях “Ім'я троянди”». У творах У. Еко та Х. Борхеса лабіринт презентовано в образі бібліотеки, яка містить у своїй структурі низки книг, текстів, сторінок, рядків, літер, сюжетів, легенд, історій тощо. Бібліотека лише тоді уподібнюється до лабіринту, коли наявний суб'єкт, який блукає й поневіряється у її просторі (структурах). Принцип її побудови залишається поза межами розуміння тих, хто у ній перебуває, що і забезпечує таку її сутнісну властивість, як заплутаність. Якщо відсутній суб'єкт, який блукає кімнатами та коридорами, бібліотека втрачає свої властивості та перестає бути лабіринтом.

І. Набитович досліджує концепт «лабіринт» як сакральний локус і доходить висновку, що «художня проза ХХ–ХХІ ст. демонструє цілий спектр представлення концепту лабіринту як сакрального простору, що охороняє певну таємницю, формує особливий сакрохронотоп художнього твору й дає можливість міто-ритуальної мандрівки у діахронічному та синхронному вимірі, їх перетинах, взаємовпливах та взаємодоповненнях» (Набитович, 2010: 50).

На думку Х. Керлота, традиційно лабіринт розуміють як архітектурну споруду (парк або садок), що не має особливого призначення й слугує для того, щоб «заманити в них дияволів, котрі ніколи не виберуться звідти. Тому зазначають, що первісних людей лабіринт зачаровував так само, як і безодня, вир чи інші явища подібного плану» (Керлот, 1994: 282). Витоки виникнення лабіринту сягають стародавнього світу, зокрема Греції та Єгипту. Так, в «Історії» Геродота йдеться про Фаюмський лабіринт, що був збудований у Стародавньому Єгипті й налічував тисячі кімнат та коридорів, розташованих у декілька поверхів над та під землею. У грецькій міфології найвідомішим вважається лабіринт Мінотавра (Кносський лабіринт) на острові Крит.

Н. Бондар зазначає, що лабіринти «будувалися в такий спосіб, щоб важко було знайти вихід, але вони знаменували собою успішне завершення процесу ініціації. У літературно-мистецьких творах всіх епох, як правило, актуалізуються два підвиди шляху-лабіринту – успішне чи безуспішне подолання життєвих труднощів та свідомий вибір суєтного та непродуктивного руху за життям» (Бондарь, 2017: 16). Р. Савчук вважає лабіринт образом-символом «дезорієнтації й розгубленості» (Савчук, 2018: 84), а також зазначає, що у лабіринті персонаж «рухається навмання» (Савчук, 2018: 84).

Лабіринт – система, яка немає центру, а, відтак, й периферії, тому є нескінченним простором вибору, який змінюється завдяки зміні подій життя. Усі складові шляхи лабіринту не пов'язані між собою, не збігаються, проте вони можуть перетинатися, утворюючи нові напрями. Подібне розуміння життя й світу представлено в оповіданні Х. Борхеса «Сад розбіжних стежок» («Сад з розгалуженими стежками»), в якому, на думку автора, образ світу постає низкою паралельних стежок, що сходяться й розходяться, але ніколи не збігаються. У лабіринті немає початку й коли людина припускає, що рухається до фінішу, то навпаки заплутується ще більше. Невпинний рух, блукання, поневірвання є постійними складовими лабіринту. Цей рух визначається як заплутаний шлях, як блукання у такому просторі, який немає ані початку, ані кінця. Для людини, яка потрапила в лабіринт, не існує нормованих правил його подолання. Відтак, людина самостійно вибудовує індивідуальну траєкторію руху й у такий спосіб з'являється безліч напрямів вибору. Вона може рухатись таким напрямом, який сама побудує, ґрунтуючись на інтуїтивному досвіді, власних бажаннях, при цьому не порушуючи будову лабіринту.

Лабіринт має фізичне та духовне втілення. Фізичне втілення полягає у безпосередньому розміщенні, а духовне – у припущеннях й пізнанні, тобто розробляється індивідуально. Будова лабіринту може бути хаотична або впорядкована. Це залежить від індивідуальної моделі руху. Основна мета лабіринтів – змусити людину знаходити вихід, навчитись шукати, адже саме тоді людина знаходиться у постійній динаміці. Лабіринт передбачає простір вибору, а кожен вибір означає певну стежку, що репрезентує безліч рішень, але зрештою усі вони ведуть у «глухий» кут. Відтак, пошук у лабіринті є безкінечним й може не мати вирішення або виходу. Тому, наблизившись до бажаного, можна заплутатись у просторі власних інтерпретацій.

Подолання лабіринту відкриває перед людиною такі її константи: жертвність як спосіб приборкати долю; можливість виходу навіть з максимально складної ситуації за умови раціонального рішення; важливість одностумців як помічників у подоланні лабіринту. Ці константи якнайточніше висвітлюють нерівність людини й долі, наголошуючи на тому, що необхідно докласти зусиль, щоб знайти вихід з лабіринту. Персональний вектор руху людини лабіринтом визначає її ставлення до цієї «пастки»: хтось підкорюється блуканню «по колу», хтось активно пручається й намагається зруйнувати стіни лабіринту, а хтось – розробляє раціональний спосіб подолати труднощі.

Результати дослідження

У творчості Б. Антоненка-Давидовича, який чутливо реагував на настрої епохи (суспільний неспокій і тривога тощо), у низці творів наявна метафорична репрезентація концепту «лабіринт» як заплутаність життя й долі персонажів (їх життєвий шлях є лабіринтом, тому, дійшовши до певної точки (подія або ситуація у житті), їх буття змінюється). Початок будь-якого роману, повісті оповідання, новели, літературного репортажу вже є входженням у лабіринт, тобто автор починає знайомити реципієнта з долею персонажів, у підсвідомості яких лабіринт існує як знак загубленості та віддаленості від джерела життя. Письменник звертається до метафоричної репрезентації концепту «лабіринт» з метою зацентрувати увагу на складності та заплутаності життя у хаотичній епосі. Тому можна стверджувати, що життя – це лабіринт так само як життя – це ярмарок у романі В. Текерея «Ярмарок суєти», де все купується і все продається. Відтак, людина має віднайти душевний спокій й рівновагу, знайти істину.

Ототожнюючи лабіринт з життєвою долею персонажу, доходимо висновку, що сам персонаж також є загубленим у собі, своєму внутрішньому світі. Домінантний життєвий принцип людини полягає у тому, аби зберегти свою внутрішню цілісність та міцність, не «розгубити» себе у життєвих обставинах. Заплутаність людини призводить до її загубленості, втраті свого місця у суспільстві. Відтак, людина позбавляє себе реалізації у житті.

Концепт «лабіринт» означає абсурдність світу та буття, відчай, передчуття кризи, занепад цивілізації, депресію та ін. Лабіринт репрезентує своєрідну модель існування людини, в якій, з одного боку, вона асимілюється до умов лабіринту, підкорюється, а, з іншого, – бере участь в його трансформаціях. Лабіринт якнайкраще віддзеркалює моделювання шляхів пошуку рішень з метою виходу з «межових» ситуацій і є картиною світу кожної людини, а її заплутаність свідчить про несвідому, помилкову віддаленість від раціонального (істинного).

У концептосфері творчості Б. Антоненка-Давидовича концепт «лабіринт» виокремлюємо у романі «За ширмою», повістях «Смерть», «Тук-тук», оповіданнях «Завищені оцінки», «Щастя» та ін. й окреслюємо такі його конотації: лабіринт як поневірвання, спричинені революцією; лабіринт як заплутаність життєвого шляху й долі.

Концепт «лабіринт» як поневірвання, спричинені революцією. У праці «Загублена українська людина» (Шлемкевич, 1954) М. Шлемкевич зазначає, що події

XX ст. поглинули українську людину у кризу, у якій вона загубила свої чіткі світоглядні, моральні й естетичні орієнтири. Лише інтелігенція не може самостійно створити й утримати державу. Для цього потрібна сильна загартована людина з українським національним характером.

М. Шлемкевич кризь світогляд українців показав «народження, формування, розщеплення, за- (роз) губленість тогочасної української людини в умовах політичного конформізму» (Локатир, 2018: 142). На думку дослідника, моральна криза української душі сформувалася на тлі історичних умов та суспільних криз (соціальної, культурної, політичної, економічної). Він зазначає, що «українська людина того часу, дозволивши підпорядкувати себе абстрактній ідеї, відсторонилася від християнської моралі, а український науковий світогляд, втративши істину, трансформувався в примітивну агітку» (Локатир, 2018: 142). Дослідник переконаний, що українська людина до того часу буде «загублена», поки не виховає себе на українських традиціях «сильною» людиною, тобто глибоко закоріненою у традиції.

У повісті «Смерть» головний персонаж Кость Горобенко стає «заручником» життєвого лабіринту. До революції він був активним українським інтелігентом, але потім перейшов до співпраці з радянською владою – вступив до комуністичної партії. Проте з самого початку у КП(б)У він почуває себе чужим й намагається свідомо себе «збільшовичити», не підозрюючи, що більшовицька система є фатальною й віщує духовно-моральну смерть, «внутрішнє вигорання як особистості <...> повну втрату контролю розуму над власним тілом» (Протопопова, 2021а: 63) тощо. Однак Кость скорився тотальному впливу радянської влади й був одержимий ідеями більшовизму. Відтак, дореволюційний український суспільний й культурний діяч, піддавшись ідеям революції, потрапляє у вир лабіринту, де його постійно будуть переслідувати сумніви, адже йому не довіряють, про нього розповсюджують плітки, з нього насміхаються та ін.

Лабіринтом для Костя є те, що він через силу намагається запевнити себе, що тепер став більшовиком: «Кость спокійно подивився кризь вікно в сад і тихо сказав самому собі: – Я – більшовик... Він хотів це донести до самих глибин свідомості, але й на цей раз спорснув. Кость зняковів і стомлено сів. На вустах заграла легка іронічна посмішка. Було неприємно» (Антоненко-Давидович, 1999а: 48–49). Він чітко розумів, що вводиться в оману, змушує повірити в ілюзорне, саме тому ніхто з його колег також не сприймає його більшовиком. Кость усвідомлює, що йому необхідно асимілюватись з партійцями, стати такими як і вони.

У лабіринті як споруді, з якої необхідно знайти вихід, кожен крок заплутує ще більше. Так само і Кость Горобенко, кожна наступна дія якого, ще більше спотворює й знівельовує його як особистість й руйнує його персональний план стати справжнім більшовиком. Якимсь діловод Гольцев передає Костю парткомівську характеристику в анкеті на його особу, в якій зазначено: «Як комуніст-більшовик (хтось наче умисне і свідомо підкреслив це друге слово) – несталий, зважаючи на перебування раніш в українських організаціях, як культ-робітник може бути використаний у губерніяльному масштабі» (Антоненко-Давидович, 1999а: 66). Ця анкета завдає болю Костю. Йому прикро від того, що він не може стати на один щабель із однопартійцями. Відтоді ці слова стають ніби вирок для юнака і він хоче всім довести, що став справжнім більшовиком шляхом відмови від усього минулого, зокрема українського. Тоді Кость твердо вирішує, що треба бути жорстким, і забути про минуле. Він стає як перевертень, для якого, за народними повір'ями, смертельною є срібна куля, так і для Костя його «минуле є смертельним» (Дмитренко, 2014: 79), аби не втратити більшовицьке майбутнє. В. Дмитренко зазначає: «Для того, щоб залишитись живим, він повинен нещадно вбивати в собі «колишнього Костика» і все те, що так чи інакше може нагадувати про минуле» (Дмитренко, 2014: 79–80). Проте чим сильніше Горобенко намагається забути і відмовитись від минулого, тим більше воно вириває в його пам'яті: «Ці нависні згадки, як краплі живого срібла, чіплялись одна одній й виростали у велику кулю, що

підступала ближче й ближче, одсовувала сьогоднішнє, розмальовувала у якісь занадто фантастичні і, признатись, гарні, приємні, близькі картини, позаторішнє – і знову муляло всередині» (Антоненко-Давидович, 1999а: 72). Знову перед ним постає та срібна куля, якою вбивають перевертня, тому він чітко вирішує, що також мусить вбити, аби без «жодних вагань і сумнівів можна буде сказати самому собі: я – більшовик...» (Антоненко-Давидович, 1999а: 73). Відтоді він перейняв «політику» більшовиків й безжалісно займався реквізицією. Він нагадував когось з органів КГБ або НКВД, адже не чекаючи відповіді й дозволу господарів, нищпорив їх власністю, жорстоко позбавляючи людей майна.

З усім минулим він мусив також викреслити з пам'яті своє дитинство, першу кохану дівчину Надю, своїх колег по «Просвіті» тощо. Проте це також не сприяло піднесенню його авторитету серед більшовиків й населення. Колеги з партії дошкуляли образливими жартами й глузували з його звички спілкуватись українською мовою. Такі кпини ображали Костя, створювали отруйну й несприятливу атмосферу. Єдине, що, на його думку, могло йому допомогти – це вбити якогось контрреволюціонера.

Поступові кроки збільшовичення заводять Костя у безвихідь, він сам цілком свідомо заганяє себе у «глухий» кут. Виходом із лабіринту для Горобенка стає смерть чужої людини – заручника Семена, в якого він стріляє. Про хибність намірів Костя, що завели його у лабіринт, автор натякає реципієнтам на початку твору, протиставляючи концепт «сонце» з архетипом Тінь, що символізує негативні якості людини, темну сторону душі, тобто намагання попри все «підтвердити свій більшовицький характер» (Білобровська, 2022b: 7). Як бачимо, у лабіринті Кость «змагається» з Тінню, яка «перемагає, адже дозволяє йому вистрелити у заручника. Це вбивство можна інтерпретувати як замах на знищення світлої частини його душі» (Білобровська, 2022b: 11). Б. Антоненко-Давидович не зазначає про рівень задоволеності Горобенка після пострілу, про відчуття рівності з однопартійцями, тобто реципієнт лише сам може припустити про результати й наслідки злодіяння Костя, адже фінал повісті є відкритим. Лише відомо, що після пострілу у людину, він подався навмання. Письменник лаконічно натякає, що не могло нічого змінитися, адже середовище і штучний характер збільшовичення не могли перемогти українську ментальність: «А вгорі, високо над землею пливли кудись у безкінечну далечинь блакитні тераси спокійного, безхмарного українського неба» (Антоненко-Давидович, 1999а: 175). Як бачимо, навісна ідея Костя з самого початку була утопічною, адже «більшовизм виявляється органічно чужим українськості» (Хмель, 2006: 7). Відтак, загубленість Горобенка полягала у свідомій відмові від минулого, зокрема знеціненні усього українського.

У повісті «Тук-тук» життєвий шлях і доля старого телеграфіста Гусятинського також є репрезентантом концепту «лабіринт», який для нього полягає у тому, що Василь Григорович постає як «загублена» людина у тогочасному суспільстві, і, як наслідок, не може досягнути й пристосуватись до його умов та реалій. Усе, що було рідне й близьке для чоловіка, знецінюється й перетворюється на табу.

Розглянемо детальніше причини (складові концепту «лабіринт»), які призвели життя і долю головного персонажа повісті «Тук-тук» до заплутаності й загубленості. Першою складовою є родове коріння телеграфіста, його походження. Так, повість починається тим, що Гусятинський заповнює анкету, в якій найстрашніший пункт – «соціальне походження». Саме це питання змушує тремтіти й боятися головного персонажа, уводить його в ступор, має над ним значну перевагу, ніби насміхається: «В цих словах ховалась її непереможна сила, але це було разом і єдине місце на всьому життєвому шляху й сумлінні Василя Григоровича, де він почував, що не все в нього гаразд, почував себе перед кимось винним, знав, що виповзає наверх сама що ні є контрреволюція, дурман, опіуми, темрява, але цьому лихові він не міг зарадити» (Антоненко-Давидович, 1999а: 238). Справа у тім, що події відбуваються у постреволуційний час, коли почалось протистояння більшовицького режиму з

церквою. Влада домоглася дискредитації, заборони й занепаду церкви. За концепцією нової влади (більшовиків) духовність і церква оголошувались їх ворогами, тому люди, на яких розповсюджувався вплив церкви, відповідно, також ставали ворогом народу. Батько Василя Григоровича був дрібним священиком, саме цим можна пояснити небажання й побоювання Гусятинського вказувати інформацію у відповідних пунктах подібних анкет. Як бачимо, одним із наслідків радянської влади було обмеження впливу церкви на суспільне життя, що стало справжнім випробуванням, нонсенсом для долі таких самих людей як і Василь Григорович. Думка про те, що його рід пов'язаний з церквою, а також віра в Бога заповнює думки й завдає мук Гусятинському. Усвідомленню того, що всьому спокійному й нормованому життю прийшов кінець, спонукає саме революція. Відтоді «життя зашпонилося, запаперилося й розклалося на класи, категорії, пайки» (Антоненко-Давидович, 1999а: 241). Думки й душевні переживання крають душу телеграфісту, чим змушують його поневірятися життєвим лабіринтом.

Другою складовою концепту «лабіринт» для телеграфіста є новина про те, що на роботі планують замінити звичний апарат «Морзе» на нового «Клопфера». Таке оновлення тиранізує Василя Григоровича зсередини, призводить до душевного неспокою, адже тепер він мусить перевчитись працювати на апараті. Ця огидна думка не дає навіть спати. Це також було одним із наслідків революції й нової влади і Василь Григорович «ладний був щипати свою долоню за те, що в лютому 1917-го вітав революцію: радів чомусь з дурного розуму» (Антоненко-Давидович, 1999а: 248). Підсиленню побоювань звільнення з роботи також слугує обов'язкове відвідування курсів української мови. Тепер Гусятинський обов'язково мусив відвідувати лекції, адже лектор робив відмітки у журналі відвідування, який потім перевіряв адміністратор курсів. Він також витрачав кошти зі свого бюджету, аби купити книжки з граматики. Кінцевою метою курсів повинен був стати іспит, а тим, хто його не складе, – звільнення з посади. Усе це було ненависною дійсністю для телеграфіста. Він розумів, що саме більшовик «примусив його ходити на лекції, читати українські газети і вчити граматику. Років десять тому Василю Григоровичу і не наснилось би навіть, що йому ще доведеться колись під старість учитись» (Антоненко-Давидович, 1999а: 255).

Третьою складовою концепту «лабіринт», що тривожить й занепокоює душу, є його діти, зокрема спосіб життя доньки Наташі та її стосунки з комуністом Трохимом Загорульком, який зневажливо ставиться до нього та його родини. Василь Григорович хвилюється за Наташу, адже не бажає, щоб його донька пов'язала своє життя з більшовиком, який насміхається з Василя Григоровича через те, що він вірить в Бога. Постреволюційна дійсність та стосунки з Трошею зробили з його дочки «товаришку Натю» (Антоненко-Давидович, 1999а: 247). Тепер усі люди мусили скоритися перед більшовиком, який ладний схопити Бога за бороду, негайно виконати вирок партії й розстріляти людину. Василь Григорович усвідомлює свою безсилість перед більшовицькою системою, тому мусить мовчки скоритись. Між Загорульком та Василем Григоровичем завжди виникають сутички через різні погляди на релігію. Трохим зневажає церкву, тому радить старому телеграфісту антирелігізуватись. Такі їх розмови завжди закінчуються душевним болем для Василя Григоровича. Гусятинський розуміє свою ницість перед зухвалим Трохимом. Саме це ще більше загострює душевні страждання чоловіка.

М. Нестелеєв депресивний стан Василя Григоровича номінує «дезадаптацією у більшовицькому суспільстві <...> чужорідною ієрархією незрозумілих цінностей <...> станом хронічного страху» (Нестелеєв, 2014: 263). Відчайдушні хвилювання (соціальне походження, зміна системи на роботі, стосунки доньки з комуністом тощо) впливають на життєвий лабіринт Василя Григоровича, чим провокують нервові напруження й психічні розлади, «загострюють болісні переживання Гусятинським його чужості, що призводить до депресії й пошуків самозабуття» (Нестелеєв, 2014: 263). Виходом із життєвої кризи й депресії є смерть (своя)

головного персонажа. Він бажає смерті, щоб повернутись у спокійне й безтурботне минуле: «В могилі тепло, як і під шинеллю. В могилі тихо і ніщо не турбує» (Антоненко-Давидович, 1999а: 278). Отже, внутрішній конфлікт Василя Григоровича з соціумом спричиняє «потяг до смерті (а конкретніше – парасуїцидальна поведінка) активізується під впливом депресивного стану, викликаного дезадаптаційним синдромом» (Нестелеєв, 2014: 263).

Отже, концепт «лабіринт» у повістях «Смерть» й «Тук-тук» репрезентовано як життєвий шлях Костя Горобенка й телеграфіста Гусятинського, позначений негативним впливом революційної й постреволуційної дійсності, що спричиняє кризу їх душевного стану, дезорієнтацію.

Концепт «лабіринт» як заплутаність життєвого шляху й долі. У романі «За ширмою» життєвий шлях чуйного та відданого своїм пацієнтам лікаря Олександра Івановича Постолювського є тернистим й непротистим. У його життєдіяльності ми виокремлюємо декілька складових концепту «лабіринт». Для розкриття першої складової пропонуємо розглянути географію перебування Олександра Івановича у довголітні роки та роки війни, що є одним зі свідчень «гри» долі: Переяслав – Москва – Львівська область – Воронеж – Сибір – Узбекистан. Він вважав своїм боргом бути потрібним людям, тому поїхав працювати у кишлакову лікарню глухого району Узбекистану. Як бачимо, однією із домінуючих ознак для визначення концепту «лабіринт» є географічний простір, у якому знаходиться людина.

Для обґрунтування життєвих перипетій, долі та вагань сумління лікаря Постолювського звернемося до поняття людської долі, яка є «складним комплексом вираження людської екзистенції і людського призначення» (Махній, 2013: 134). М. Махній, досліджуючи долю людини як психологічну категорію, зазначає, що проблема долі залежить від «співвідношення зумовленого, нормативного, передбачуваного» (Махній, 2013: 138), а також від «власної активності людини, її здатності протистояти зумовленості, впливаючи на перебіг життєвих подій» (Махній, 2013: 138). Тому людині не варто в усьому покладатися лише на долю, вона також має невідворотний (неминучий) характер. Відтак, Олександр Іванович не зміг протистояти та вплинути на свій життєвий шлях, тому опинився у вирі лабіринту. Концепція життєвого шляху має тенденцію до численних впливів як особистості, так і зовнішніх чинників. Дослідники визначають життєвий шлях як «сукупність подій та обставин індивідуального розвитку, які вирішальним чином вплинули на формування особистості та зумовили її структуру та основну життєву проблематику» (Панок, Рудь, 2006: 14).

Друга складова концепту «лабіринт» у житті лікаря Постолювського стосується його особистого життя. У нього досить напружені стосунки з дружиною, Ніною Олександрівною, тому «у родині немає єдності та дружності» (Білобровська, 2022а: 63). Ніна Олександрівна не поділяє його відданість медицині й інколи їх союз вважає помилкою і навіть трагедією. Так само і Олександр Іванович має внутрішні сумніви й протиріччя щодо його шлюбу з Ніною. Він чітко усвідомлює, що ця жінка не поділяє його душевного стану, не розуміє його переживань, не підтримує його, й відверто та щиро не кохає його. Вона часто без причини сварить їх трирічного сина Васю, навмисно створює конфліктні ситуації зі свекрухою, не веде господарство та ін. Тому інколи лікар Постолювський думає про те, що він схибив у своєму житті, коли одружився з Ніною, адже вони зовсім не мають спільних інтересів. Він час від часу бажає розлучитися з дружиною. Підсиленню усвідомлення того, що Ніна Олександрівна не гідна йому пара, є спогади про його першу кохану дівчину – Марусю Хоменко з Переяслава. Сам для себе він не знаходив відповіді, чому «не побрався з Марусею, яку так любив першим наївним коханням, яку знала й любила його мати і жартома звала “невісточкою”; чому він утік від того реального, тихого щастя з Марусею, яке так яскраво загадав сьогодні в дивному сні, й кинувся шукати абстракції, що потворно обернулася, кінець кінцем, у його теперішню Ніну? Чому?.. І відповіді не було» (Антоненко-Давидович, 1999а: 535). Як бачимо, концепт

«лабіринт» в особистому житті Олександра Івановича репрезентовано як сумніви й невпевненість у зробленому колись виборі: вагання покинути Ніну й повернутись до Марусі. Тепер він усвідомлює, що заплутався у життєвому лабіринті.

Несподівано для всіх виходом із лабіринту для Олександра Івановича стала смерть найближчої людини – матері, Одарки Пилипівни. Олександр Іванович привіз у рідний Переяслав оцинковану труну з тілом матері. Б. Антоненко-Давидович залишає відкритий фінал роману, лише наголошуючи на тому, що головному персонажу, життя якого до цього було складним, на українській землі дихалось легше, і «вперше за весь цей неможливий час на очах йому – чи то від теплого лагідного вітерця, що повівав з півдня й легенько пестив йому лице, чи так від чого на очах виступили сльози й нараз стало легше на душі» (Антоненко-Давидович, 1999а: 626). На нашу думку, автор натякає на те, що лікар Постоловський міг би уникнути блукань життєвим лабіринтом, якби у роки юнацтва не покинув Україну й не подався до Москви, адже протягом усього життя «за щастя він має згадки про батьківщину та рідний Переяслав <...> Для нього переяславський період життя – найкращий, найщасливіший, найщиріший» (Протопопова, 2021b: 42).

Для творів Б. Антоненка-Давидовича характерно те, що зазвичай головним персонажем є чоловік, проте в оповіданнях «Завищені оцінки» та «Щастя» головна роль з усіма життєвими перипетіями та складнощами належить жінкам, які вимушені самотійно долати життєві лабіринти. Так, в оповіданні «Завищені оцінки» письменник репрезентує долю самотньої жінки Галини Василівни Шелудько, яка постає перед реципієнтом як турботлива та чуйна мати. Її життєвий лабіринт полягає у тому, що вона не полишає надій забезпечити щасливе дитинство для свого сина. Для цього вона долає безліч життєвих труднощів, жертвує собою. У творі заплутаність життєвого шляху й долі Галини Василівни представлено за допомогою географічного простору – вона вимушена перебувати у різних населених пунктах та країнах. Так, жінка з сином мусила переїхати з райцентру у віддалене село іншої області, аби ніхто не зміг докучати їй розмовами про зраду чоловіка та сказати правду Женчику. Пізніше вона вирішила поїхати до Талліна й розшукати свого колишнього чоловіка Олега. Проте ця поїздка так і не принесла очікуваного результату, а навпаки остаточно довела Галині, що не треба жити ілюзіями та марно сподіватись на повернення чоловіка, якого дороги війни звели з іншою жінкою-естонкою.

Життя звело Галину з Андрієм Степановичем й вони «обоє відчули, які вони близькі своїм минулим, де кожний з них перейшов тяжкий життєвий шлях, сповнений вибоїв і вирв, і як вони могли б доповнювати одне одного тепер» (Антоненко-Давидович, 1989: 397). Відтак, вона з сином переїжджає до Києва й оселяється в оселі Андрія Степановича. Галина усвідомлює, що її життя дійсно є лабіринтом, адже доля водить її «звивистою пугтю» (Антоненко-Давидович, 1989: 406). Вона як зріла жінка розуміє, що зможе звикнути до нового житла, умов, людей. Проте її материнське серце знову починає турбуватися про Женчика, якому дуже складно адаптуватися до нових умов. Тоді Галина вирішує повернутися назад в село: «Виходить, я завищила оцінку самій собі. Двоім своїм учням, як ти знаєш, я не поставила “трійки” замість “двійок”, хоч як мене просив директор школи, а собі я поставила “п’ять” з психології, педагогіки й людинознавства. А виявляється, я не знала навіть своєї дитини» (Антоненко-Давидович, 1989: 412). Як бачимо, жінка знову налаштована на зміну населеного пункту. Це означає, що вона не знайшла вихід із лабіринту.

Отже, життєвий шлях і доля Галини Василівни Шелудько є заплутаними й нагадують лабіринт, адже як лабіринт характеризується пошуком й підбором раціонального методу з метою подолати перешкоди та знайти вихід, так і життя Галини позначене невпинним рухом з метою знайти родинне та жіноче щастя.

В оповіданні «Щастя» життя Віри Павлівни Палій подається крізь ретроспективний вимір. Жінка з відстані років пригадує та дає оцінку своєму минулому. Її життєвий шлях ми також ототожнюємо з лабіринтом. У романі «За

ширмою» та оповіданні «Завищені оцінки» поглибленню розуміння концепту «лабіринт» як заплутаності життєвого шляху й долі персонажів сприяє географічний простір, який виходить за межі одного населеного пункту (персонажі перебувають у різних країнах та містах), а в оповіданні «Щастя» життєвий лабіринт головного персонажа твору в основному (не зважаючи на те, що Віра Павлівна також була евакуйована у далеке сибірське селище) зосереджено на одному місті – Києві, де жінка переживала найяскравіші моменти свого життя.

Так, Віра Павлівна після тридцятирічної розлуки з Києвом рада знову пригадати усе те, що переживала тут колись. Саме географічне розташування місцевості та споруд ведуть її життєвим лабіринтом. В її пам'яті виринає: парк, що звався колись Царським садом і видовжився понад Дніпровими кручами аж до Печерська, Микільська слобідка, Подол, Куренівка, її маленька студентська кімната двоповерхового дерев'яного будинку на розі Столипінської (Гершуні) й Чеховського провулка, Хрещатик, Велика Володимирська, Золотоворітський сквер, Євбаз (майдан Перемоги), бульвар Шевченка, Житній базар на Подолі та інші київські вулиці, що були для неї «святими місцями» молодості, де вона не була багато літ і де колись шумувало її життя» (Антоненко-Давидович, 1999b: 253).

Для жінки концепт «лабіринт» полягає у тому, що вона прагнула знайти істинне щастя та сенс життя. Її образ імпонує реципієнту внутрішнім стрижнем, твердістю й духовною силою, що допомогли їй пережити зраду чоловіка Миколи й смерть на фронті сина Сашка. Біль від минулих утрат вже минув, тому вона досить прискіпливо оцінює своє життя. За задумом письменника Віра Павлівна, блукаючи вулицями Києва, роздумує про життя, людську долю й щастя. На думку О. Хамедової, образ «долі відтворений у душі античної традиції, згідно з якою це – сліпий випадок, непередбачуваний і непідвладний людині» (Хамедова, 2009: 71). До евакуації у Сибір, тобто київський період її життя позначений тим, що вона входить у лабіринт та заплутується там. Її чекала низка випробувань: драма у подружньому житті, смерть сина, вимушена робота у шпиталі в евакуації. Проте за межами Києва Віра Павлівна робить спробу вийти з нього. Жінка «знайшла порятунком у роботі: працюючи лікарем, вона врятувала життя багатьох людей і віднайшла сенс у власному існуванні» (Хамедова, 2009: 71).

Те, що жінка повернулася у те місто, що принесло їй щастя й горе у роки молодості, свідчить про те, що вона пересилила, переборола долю, не втративши своє ество. Повернення до Києва символізує її переродження й вихід із лабіринту, адже вона, втративши сина, продовжила жити й усвідомила для себе «щастя у гуманізмі» (Протопопова, 2021b: 45–46). Вона «переглянула власне життя і віднайшла у ньому сенс. Автор наголошує, що вона перемогла жорстоку долю» (Хамедова, 2009: 71), що характерно для внутрішньо сильних і вольових людей, які наслідують та шанують духовні цінності. Слід звернути увагу, що жінка знаходить вихід з життєвого лабіринту там, де заплуталась – на батьківщині, переоцінюючи минулий досвід. Образ Віри Павлівни не є загубленим як, наприклад, Кость Горобенко, адже жінка не «стирає» пам'ять, не соромиться й не відмовляється від свого минулого, а навпаки минуле є її силою й натхненням. Відтак, життєвий шлях і доля Віри Павлівни Палій метафорично репрезентовані у вигляді лабіринту. Це обумовлене її перебуванням у різних містах, низкою життєвих подій та ін. Не зважаючи на виклики долі, жінка знаходить вихід з лабіринту.

Висновки та перспективи

Отже, аналіз творчої спадщини Б. Антоненка-Давидовича з метою дослідження особливостей художнього змісту концепту «лабіринт» та його конотацій, свідчить про те, що цей концепт представлений в усіх періодах творчості митця. Поштовхом до актуалізації й репрезентації концепту «лабіринт» у творах письменника стала дійсність й події 20-30 рр. ХХ ст. та їх наслідки на суспільно-життєвий устрій. У концептосфері творчості письменника зазначений концепт є

метафоричною репрезентацією лабіринту як споруди, що характеризується заплутаною структурою, й тому надає можливості для багатозначної інтерпретації, зокрема як заплутаність у житті людини. Концепт «лабіринт» у творах Б. Антоненка-Давидовича, зокрема у романі «За ширмою», повістях «Смерть», «Тук-тук», оповіданнях «Завищені оцінки», «Щастя» представлено як поневіряння, спричинені революцією; як заплутаність життєвого шляху й долі персонажів. Життєвий лабіринт є макролабіринтом й позначений зовнішнім впливом подій, а внутрішній лабіринт особистості – мікролабіринтом й віддзеркалює внутрішні (духовні) переживання людини. Вони є взаємообумовленими, адже передбачають проєкцію зовнішніх чинників на внутрішні та навпаки. Особливістю лабіринту є те, що його побудова передбачає знаходження виходу (розв'язання проблеми) або позначена безвихіддю. Одним із наслідків виходу із життєвого лабіринту може бути смерть – своя (власна) («Тук-тук»), близької людини («За ширмою»), чужа («Смерть»). В оповіданні «Щастя» вихід з лабіринту позначений як осмислення життя, прийняття минулого, тобто своєрідне переродження. Оповідання «Завищені оцінки» містить вказівку на безвихідь головного персонажу з лабіринту.

Перспективи подальших досліджень ми пов'язуємо з виокремленням й інтерпретацією інших концептів у творчості Б. Антоненка-Давидовича.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Антоненко-Давидович, 1989 – *Антоненко-Давидович Б. Д.* Смерть. Сибірські новели. Завищені оцінки: Повісті, новели, оповідання / упоряд. Б. О. Тимошенко; передм. Л. С. Бойка. Київ: Рад. письменник, 1989. 559 с.
- Антоненко-Давидович, 1999а – *Антоненко-Давидович Б. Д.* Твори в 2 т. Київ: Наук. думка, 1999. Т.1: Повісті та романи / вступ. ст., упорядкув. та прим. Л. С. Бойка. 744 с.
- Антоненко-Давидович, 1999б – *Антоненко-Давидович Б. Д.* Твори: в 2 т. Київ: Наук. думка, 1999. Т.2: Сибірські новели. Оповідання. Публіцистика. Спогади. Листування / упорядкув. та прим. Л. С. Бойка. 656 с.
- Білобровська, 2022а – *Білобровська К. О.* Картина як антиципація подій у романі Б. Антоненка-Давидовича «За ширмою». *International scientific conference «Current trends and fields of philological studies in the challenging reality»: conference proceedings (July 29–30, 2022. Riga, the Republic of Latvia)*. Riga, Latvia: «Baltija Publishing», 2022. Р. 63–68.
- Білобровська, 2022б – *Білобровська К. О.* Концепт «сонце» vs архетип Тинь у повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть». *Філологія початку XXI сторіччя: традиції та новаторство*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 30 вересня–1 жовтня 2022 р., м. Київ. Львів-Торунь: Liha-Press, 2022. С. 7–12.
- Бондарь, 2017 – *Бондарь Н. Ю.* Путь-лабиринт как разновидность архетипа дороги в английской литературе. *Научові записки ХНПУ імені Г. С. Сковороди*. 2017. Вип. 1 (85). С. 16–25.
- Дмитренко, 1997 – *Дмитренко В. І.* Б. Д. Антоненко-Давидович у літературному процесі 20-30 х років: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 1997. 24 с.
- Дмитренко, 2014 – *Дмитренко В. І.* Оніричний простір повісті «Смерть» Б. Антоненка-Давидовича. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Сер.: Філологічні науки*. 2014. Вип. 4.13. С. 76–82.
- Керлот, 1994 – *Керлот Х. Э.* Словарь символов. Москва: «REFL-book», 1994, 608 с.
- Локатир, 2018 – *Локатир Н. М.* Громадсько-політична та наукова діяльність Миколи Шлемкевича (1894-1966 рр.): дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. Івано-Франківськ, 2018. 249 с.

- Махній, 2013 – *Махній М. М.* Поняття людської долі в контексті життєвого світу особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Психологічні науки.* 2013. Вип. 114. С. 134–139.
- Набитович, 2010 – *Набитович І. Й.* Концепт лабіринту як сакрального локусу (на прикладі новелістики Х. Л. Борхеса, романів У. Еко «Ім'я рози» та К. Мосс «Лабіринт»). *Магістеріум. Літературознавчі студії.* 2010. Вип. 38. С. 45–51.
- Нестелєєв, 2014 – *Нестелєєв М. А.* Автодеструктивне пограниччя у творах Бориса Антоненка-Давидовича. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна.* 2014. Вип. 60 (2). С. 262–266.
- Панок, Рудь, 2006 – *Панок В. Г., Рудь Г. В.* Психологія життєвого шляху особистості. Київ: Ніка-Центр, 2006. 280 с.
- Протопопова, 2021a – *Протопопова К. О.* Домінантний концепт повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть». *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність.* 2021. Вип. 15. С. 55–75.
- Протопопова, 2021b – *Протопопова К. О.* Концепт «щастя» у художньому вимірі Б. Антоненка-Давидовича. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки.* 2021. Вип. 1 (94). С. 36–48.
- Савчук, 2018 – *Савчук Р. І.* Лабіринт як знаковий фіксатор наративної стратегії «експресія» у французькому художньому текстотворенні ХХ ст. (на матеріалі роману А. Роб-Грійє «Dans le Labyrinthe»). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія.* 2018. Т. 21, № 1. С. 81–89.
- Хамедова, 2009 – *Хамедова О. А.* Фесі, quod potui... Доля і творчість Бориса Антоненка-Давидовича: монографія. Донецьк: Норд-Прес, 2009. 164 с.
- Хмель, 2006 – *Хмель О. С.* Екзистенціалістські мотиви в «Сибірських новелах» Б. Антоненка-Давидовича: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Харків, 2006. 21 с.
- Шлемкевич, 1954 – *Шлемкевич М.* Загублена українська людина. Життя і мислі. Нью-Йорк. 1954. 158 с.

REFERENCES

- Antonenko-Davydovych, 1989 – *Antonenko-Davydovych, B. D.* (1989). Smert. Sybirski novely. Zavyshcheni otsinky [Death. Siberian short stories. Overestimate]: Povisti, novely, opovidannia / uporiad. B. O. Tymoshenko; peredm. L. S. Boika. Kyiv: Rad. pismennyk, 559 p. [in Ukrainian].
- Antonenko-Davydovych, 1999a – *Antonenko-Davydovych, B. D.* (1999). Tvory v 2 t. [Works in 2 Books]. Kyiv: Nauk. dumka. T.1: Povisti ta romany / vstup. st., uporiadkuv. ta prym. L. S. Boika. 744 p. [in Ukrainian].
- Antonenko-Davydovych, 1999b – *Antonenko-Davydovych, B. D.* (1999). Tvory: v 2 t. [Works in 2 Books]. Kyiv: Nauk. dumka. T.2: Sybirski novely. Opovidannia. Publitsystyka. Spohady. Lystuvannia / uporiadkuv. ta prym. L. S. Boika. 656 p. [in Ukrainian].
- Bilobrovska, 2022a – *Bilobrovska, K. O.* (2022). The picture as an anticipation of the events in B. Antonenko-Davydovych's novel «Za shyrmoiu» («Behind the curtain»). *International scientific conference «Current trends and fields of philological studies in the challenging reality»: conference proceedings (July 29–30, 2022. Riga, the Republic of Latvia).* Riga, Latvia: «Baltija Publishing». P. 63–68. [in Ukrainian].
- Bilobrovska, 2022b – *Bilobrovska, K. O.* (2022). Kontsept «sontse» vs arkhetyt Tin u povisti B. Antonenka-Davydovycha «Smert» [The concept of «sun» vs the archetype of Shadow in B. Antonenko-Davydovych's story «Smert» («Death»)]. *Filolohiia pochatku XXI storichchia: tradytsii ta novatorstvo: materialy*

- Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 30 veresnia–1 zhovtnia 2022 r., m. Kyiv. Lviv-Torun: Liha-Pres, P. 7–12. [in Ukrainian].
- Bondar', 2017 – *Bondar', N. Yu.* (2017). Put'-labirint kak raznovidnost' arhetipa dorogi v anglijskoj literature [The way-labyrinth as a kind of archetype of the way in English literature]. *Naukovi zapysky KhNPU imeni H. S. Skovorody*. Vyp. 1 (85). P. 16–25. [in Russian].
- Dmytrenko, 1997 – *Dmytrenko, V. I.* (1997). B. D. Antonenko-Davydovych u literaturnomu protsesi 20-30-kh rokiv [B. D. Antonenko-Davydovych in the literary process of the 1920s and 1930s]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.01.01. Kyiv. 24 p. [in Ukrainian].
- Dmytrenko, 2014 – *Dmytrenko, V. I.* (2014). Onirychnyi prostir povisti «Smert» B. Antonenka-Davydovycha [Operational Discourse of the Novel «Death» by B. Antonenko-Davydovych]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Ser.: Filolohichni nauky*. Vyp. 4.13. P. 76–82. [in Ukrainian].
- Kerlot, 1994 – *Kerlot, H. E.* Slovar' simvolov [Dictionary of symbols]. Moskva: «REFL-book», 608 p. [in Russian].
- Lokatyr, 2018 – *Lokatyr, N. M.* (2018). Hromadsko-politychna ta naukova diialnist Mykoly Shlemkevycha (1894-1966 rr.) [Socio-political and scientific activity of Mykola Shlemkevych (1894-1966)]: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01. Ivano-Frankivsk, 249 p. [in Ukrainian].
- Makhnii, 2013 – *Makhnii, M. M.* (2013). Poniattia liudskoi doli v konteksti zhyttievoho svitu osobystosti [The concept of human destiny in the personality's life world]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Ser.: Psykholohichni nauky*. Vyp. 114. P. 134–139. [in Ukrainian].
- Nabytovych, 2010 – *Nabytovych, I. Y.* (2010). Kontsept labiryntu yak sakralnoho lokusu (na prykladi novelistyky Kh. L. Borkhesa, romaniv U. Eko «Imia rozy» ta K. Moss «Labirynt») [The concept of the labyrinth as a sacred locus (as exemplified by J. L. Borges' short stories, U. Eco's novel «The name of the rose» and K. Mosse's novel «The labyrinth»)]. *Magisterium. Literaturoznavchi studii*. Vyp. 38. P. 45–51. [in Ukrainian].
- Nestelieiev, 2014 – *Nestelieiev, M. A.* (2014). Avtodestruktyvne pohranychchia u tvorakh Borysa Antonenka-Davydovycha [Self-destructive Frontier in the Works by Borys Antonenko-Davydovych]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii filolohichna*. Vyp. 60 (2). P. 262–266. [in Ukrainian].
- Panok, Rud, 2006 – *Panok, V. H., Rud, H. V.* (2006). Psykholohiia zhyttievoho shliakhu osobystosti [Psychology of a person's life path]. Kyiv: Nika-Tsentr, 280 p. [in Ukrainian].
- Protopopova, 2021a – *Protopopova, K. O.* (2021). Dominantnyi kontsept povisti B. Antonenka-Davydovycha «Smert» [The dominant concept of B. Antonenko-Davydovych's story «Smert»]. *Literaturny svitu: poetyka, mentalnist i dukhovnist*. Vyp. 15. P. 55–75. [in Ukrainian].
- Protopopova, 2021b – *Protopopova, K. O.* (2021). Kontsept «shchastia» u khudozhnomu vymiri B. Antonenka-Davydovycha [The concept of «happiness» in the artistic survey by B. Antonenko-Davydovych]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky*. Vyp. 1 (94). P. 36–48. [in Ukrainian].
- Savchuk, 2018 – *Savchuk, R. I.* (2018). Labirynt yak znakovyi fiksator naratyvnoi stratehii «ekspresii» u frantsuzkomu khudozhnomu tekstotvorenni XX st. (na materialii romanu A. Rob-Hriiie «Dans le Labyrinthe») [Labyrinth as index of narrative strategy «expression» in French literary text composition of the XX th century (in the novel by A. Robbe-Grillet «Dans le Labyrinth»)]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Serii: Filolohiia*. T. 21, № 1. P. 81–89. [in Ukrainian].

- Khamedova, 2009 – *Khamedova, O. A.* (2009). Feci, quod potui... Dolia i tvorchist Borysa Antonenka-Davydovycha [Feci, Quod Potui... The Fate and the Creation of Borys Antonenko-Davydovych]: monohrafiia. Donetsk: Nord-Pres. 164 p. [in Ukrainian].
- Khmel, 2006 – *Khmel, O. S.* (2006). Ekzystentsialistski motyvy v «Sybirskykh novelakh» B. Antonenka-Davydovycha [Existentialist motifs in «Siberian short stories» by B. Antonenko-Davydovych]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.01.01. Kharkiv. 21 p. [in Ukrainian].
- Shlemkevych, 1954 – *Shlemkevych M.* (1954). Zahublena ukrainska liudyna [The lost Ukrainian man]. Zhyttia i mysli. Niu-York. 158 p.

Received: 13 August, 2022